

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

[Svenska, Frisinnade Kvinnors Småskrifts-för.]

(Dr) Statsnämnd.
Heta

FÖRENINGEN FRISINNADE KVINNORS SMÅSKRIFTER N:R 11. 1922.

FÅR EJ ANVÄNDAS TILL UTDELNING

KVINNORNA OCH POLITIKEN

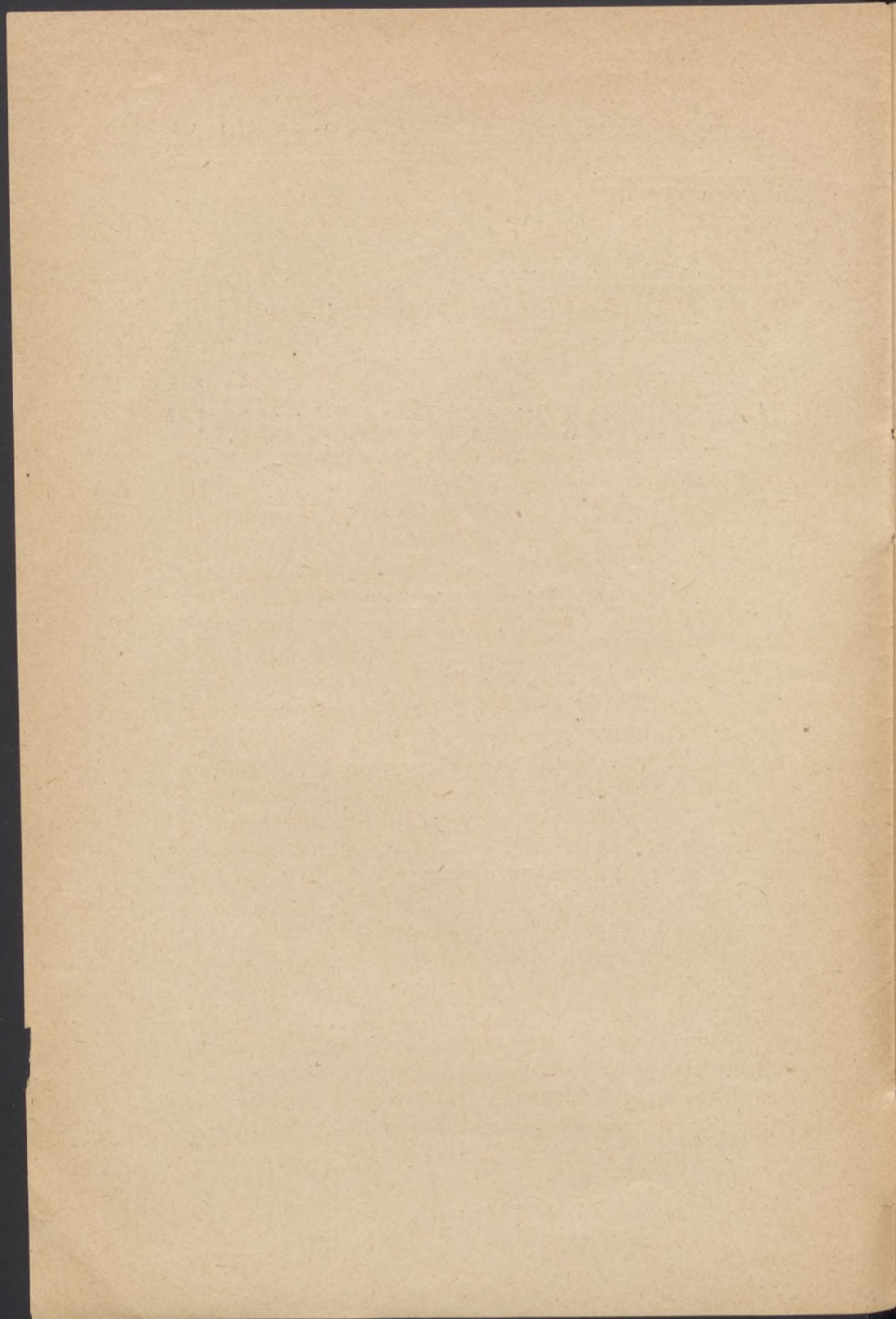
AV

EMILIA BROOMÉ

(FÖREDRAGSMANUSKRIFT)

STOCKHOLM
OSKAR EKLUNDS BOKTRYCKERI, 1922.

Kvinnorna och politiken.

(Föredragsmanuskript, får ej användas till utdelning.)

Det händer inte så sällan, att man hör kvinnor säga: "Jag intresserar mig verkligen inte för politik". Och den ena tillägger: "Jag har alldeles nog av omtanke och arbete med att sköta om mitt hem och mina barn". En annan säger kanske: "det viktigaste för mig är att sköta min plats och annat extraarbete, som jag måste ta för att få det att gå ihop för mig". Och en tredje har den uppfattningen att hon gör bäst i att ge den tid, hon kan ha till övers, åt något slags välgörenhetsarbete t. ex. i en syförening, en barnbespisning eller något sådant.

Man måste ju ge sin sympati åt dessa kvinnors riktiga känsla för att man i första hand bör ta fatt på den uppgift som ligger en närmast. Men *en* sak glömmar de alla. Nämligen att "politiken" — eller kanske rättare de avgöranden, som träffas inom kommunen, landstinget eller riksdagen — har det allra närmaste samband med just det, som de främst intresserar sig för, och med deras möjligheter att var på sitt område kunna uträtta något med tillfredsställelse och framgång.

Det behövs i alla fall bara litet eftertanke för att inse, vilket stort inflytande politiken har på förhållandena omkring oss och inte minst på vårt enskilda liv.

Möjligheterna att skapa ett *hem* efter vårt sinne och att sköta det lätt och rationellt — beror de inte i hög grad på åtgärder av stat och kommun? Tänk bara på statens anslag till lån för bildande av egna hem, som vid 1922 års riksdag

blev så väsentligt höjt genom motioner av de frisinnades kvinnliga representanter i första och andra kammaren! Och tänk på vad det från kommunens sida kan göras — eller underlåtas — för att motverka trångboddhet och osunda bostäder eller för att underlätta arbetet i hemmet genom riklig och billig tillgång på vatten, gas och elektricitet!

Hur mycket betyder det inte för hemmen, om kommunerna begagnar eller försummar att begagna sig av de möjligheter, som redan nu finns, att med statsanslag ordna utbildning för de unga flickorna i sådana göromål som en husmor i staden eller på landet behöver vara kunnig uti! Ett intresse för hemmens kvinnor gällde det just, när man vid 1922 års riksdag behandlade en från högerhåll väckt motion, att kommunerna skulle slippa att senast år 1924 inrätta fortsättningsskolor med bl. a. undervisning i husligt arbete. Dess bättre avslogs den så att kommunerna har kvar denna skyldighet, som ålagts dem enligt ett förslag av den Edénska regeringen.

Detta är i alla fall bara *en* bland de många uppfostringsfrågor, som måste intressera alla *mödrar* och som beror av beslut i riksdagen eller kommunalförsamlingen. Där bestämmer man inte bara om skolornas antal och om deras yttre anordning. Genom riksdagens beslut — alltså i allra egentligaste mening genom politiken — kommer det att avgöras, om vi skall få ett helt nytt system för våra barns undervisning, om skolorna skall ordnas så, att de blir till alldeles övervägande del *statsskolor*, gemensamma för barn ur alla samhällsklasser och mer eller mindre gemensamma för både gossar och flickor, om flickornas undervisning skall bli helt och hållet *kostnadsfri* liksom gossarnas, allt reformförslag som troligen kommer att ganska snart tas under behandling. Är det då möjligt för en mor att inte intressera sig för politik? Eller kan hon rimligen förbli likgiltig för vilka personer som skall utses att bestämma över frågor utav så stor vikt för hennes barns uppfostran?

Tänker vi i stället på den för husmödrarna så viktiga

frågan om hemmets ekonomi, så möter vi återigen en hel rad politiska och kommunalpolitiska spörsmål. *Skatterna*, som numera spelar en så stor roll i vår ekonomi beror ju helt och hållet på vad som beslutas av dem som ha hand om statens, länets och kommunens angelägenheter. Och detta gäller inte bara skattebehovet, utan i riksdagen avgöres också om *fördelningen* av skatterna mellan olika grupper av skattdragare. Inte tjänar det till att klaga över höga skatter, om man inte vill försöka hjälpa till att få sådana representanter, som motsätter sig t. ex. allt det onödiga och dyrbara skriveri, som på många håll frodas inom ämbetsverken. Detsamma gäller om *tullarna*. Klagan över att vi får betala våra livsmedel och andra nödvändighetsvaror för högt borde bytas i intresse för att undersöka orsakerna härtill. Och det är inte sannolikt att husmödrarna skulle vilja understödja en tullpolitik, som verkar fördyrande på livets nödtorft. Det gäller i alla fall om de ekonomiska frågorna liksom om andra frågor, att de bör bedömas inte bara efter ens *eget* omedelbara intresse utan efter vad som kan tjäna till det *allmänna bästa* , och det krävs nog en viss möda för att bilda sig ett omdöme där.

Mödrarna och husmödrarna har helt visst anledning att odla sitt intresse för politik. Och detsamma kan sägas om de kvinnor, som närmast ägnar sig åt *förvärvsarbete* . Har de en plats i statens eller kommunens tjänst är det självfallet, att deras arbetslöne- och pensionsförhållanden fastställs direkt genom beslut i riksdagen eller av kommunens representanter. Kvinnoarbetet inom industrin regleras ju också i vissa fall genom lagstiftning. Men också där politiken inte har ett lika direkt inflytande på kvinnornas arbetsförhållanden, kan man vara viss att få märka spåren av riksdagens syn på kvinnoarbetet. Det dröjer inte länge, innan riksdagen skall ta ställning till själva *grunderna för kvinnors avlönande* i statstjänst. Säkerligen är det då för alla kvinnor, som har ett avlönat arbete, av största vikt att det i riksdagen finns män och kvinnor, som vet att uppskatta värdet av ett gott

arbete, även när det utföres av en kvinna, och som inte finner det självklart att en ogift man — därför att flertalet män är familjeförsörjare — skall betalas bättre än en änka, som är sina barns enda stöd, i fall båda sköter alldeles samma tjänst.

Den kvinna, som redan har vidgat sina intressen utöver sitt närmaste verksamhetsområde, som gripits av medkänsla för de olyckligt lottade här i världen och gärna vill göra något för dem, hon kommer kanske allra lättast till insikt om att politiken kan hon inte undvara, i fall det skall lyckas att hjälpa så att det något förslår. Hur ofta händer det inte den, som har att ordna t. ex. med utväljandet av barn till en skollovskoloni eller av dem som skall få vara med vid en utdelning av skodon och kläder, att glädjen över att kunna hjälpa några få nästan skymmes undan av tanken på de många, som måste lämnas utanför hjälpen. Och då väcks snart den tanken att enskild välgörenhet — hur värdefull den än kan vara i ögonblicket — aldrig kan råda bot på missförhållandena i samhället, att här måste något *mera* till. Man tänker sig kanske — för att nu ta ett par exempel — den ena gången, att verksam hjälp bäst kan ges genom en lagstiftning, som hindrar den försumlige försörjaren att blottställa sin familj eller sitt utom äktenskap födda barn. Den andra gången ser man kanske den bästa utvägen i en samhällelig hjälp utan förödmjukande former, som tillförsäkrar en medellös änka ekonomiskt stöd under barnens uppväxtår. Och så har man fått ett politiskt önskemål att arbeta för.

Politik är inte något tråkigt, inte heller något simpelt, som vi helst bör hålla oss undan ifrån. Politik är i stället något som förtjänar vårt intresse i hög grad, därför att vi behöver den för att få det bättre i vårt enskilda liv och för att kunna göra det bättre för våra medmänniskor.

Men det är givet att allt beror på vilka *människor* det är som får sätta sin prägel på politiken och vilka idéer det

är som besjälår dem, då de träffar sina viktiga avgöranden. Det är *goda* och *kloka* människor vi behöver, människor med en sådan allmän uppfattning som vi kan gilla. Och vi får inte försumma att välja in sådana män och kvinnor i de beslutande församlingarna, vare sig det nu gäller val till riksdagen, landstinget eller kommunalrepresentationen.

Den vallag vi har att följa är sådan, att vi vid alla dessa val måste använda valsedlar, försedda med *partibeteckning*. Ibland kan det finnas flera valsedlar med samma partibeteckning men med kandidatnamnen helt eller delvis olika; ofta finns det bara en valsedel för varje parti. Det är inom *partiorganisationerna* det beslutas, vilka personer som blir uppförda å valsedlarna, liksom den inbördes ordning i vilken de uppställas och alltså har utsikt att gå in. Det väsentligaste den enskilde väljaren har att göra vid själva *valtillfället* är att besluta sig för vilket *parti* han eller hon vill stödja och — om partiet har flera olika valsedlar — vilken av dessa som skall få företrädet. En anslutning till något visst parti sker alltså oundvikligt vid själva valhandlingen. Men vill man ha ett verkligt inflytande på det som betyder mest, nämligen vilka *människor*, som skall få förtroendet att besluta över våra angelägenheter, då måste man utöva detta inflytande redan tidigare *inom* partiet, alltså vara medlem av det partis organisation, som man sympatiserar med.

Nu förhåller det sig ofta så, att kvinnor har en viss motvilja mot att låta inränga sig i ett politiskt parti. De har en viss känsla av att det är bättre att stå *utanför* eller så att säga *över* partierna. Den känslan bottnar säkert i vad de hört om "partiintressen" och "partitvång" och sådant inom partipolitiken, som de inte vill vara med om.

Det är sant, att kvinnorna bör göra vad de kan för att få bort oarter inom partiväsendet. Men det gör de sannligen inte genom att bara hålla sig utanför. Det går inte för mindre än att de skaffar sig inflytande *inom* partiorganisa-

tionerna. Där kan ett klokt och modigt ord av en kvinna säkert betyda mycket för det politiska livets rensning från oarter inom partiväsendet. Inom partiorganisationerna är det också, som kvinnorna kan göra mest för att vi till samhällets förtroendeposter kan få valda de dugligaste och de hederligaste, de frimodiga och de rakryggade, män och kvinnor, för vilka övertygelsen om vad som är *rätt och gagneligt* är det avgörande, inte villigheten att ställa sig under ett partis lydnad.

Man får inte heller tro att partierna är obehövliga eller onyttiga. De är ju en oundgänglig form för samarbete mellan dem som i det stora hela har samma uppfattning om i vilken riktning utvecklingen bör gå.

Kvinnorna bör alltså inte dra sig undan från det offer av tid och pengar det kan medföra att tillhöra en politisk organisation. I alla händelser undgår de inte att var gång de använder sin rösträtt också välja parti.

Och de olika politiska partierna har heller inte underlåtit att försöka dra kvinnorna till sig — åtminstone då ett allmänt val står för dörren. De vet nämligen mycket väl att knappast någonting kan betyda mer för utvecklingen i vårt land än hur kvinnorna — de nya väljarskarorna — väljer sin ställning till olika politiska meningsriktningar. Tänkte kvinnorna lika och ville de fullt ut begagna sin makt, skulle deras inflytande bli avgörande, ty det finns ju fler kvinnor än män i landet. Men kvinnor som män har olika uppfattningar — åtminstone i en mängd frågor — och de sluter sig inte samman efter andra linjer än dem som redan förut varit partiskiljande, om de också i vissa fall kanske har lättare än männen att samlas om gemensamma krav på samhället.

Det har varit lärorikt att se, hur ett parti som högern, vilket in i det sista satte ett så hårt motstånd mot kvinnornas politiska rösträtt, genast vädjade till de kvinnliga väljarna på ett sätt, som kunde komma dem att tro, att högern alltid betraktat deras sunda omdöme som ett av samhällets för-

nämsta hålverk. Det är bäst för de nu så uppskattade kvinnorna, om de inte allt för mycket fäster sig vid vackra ord, som slösas på dem i valtider. Inte heller är det värt att de för mycket fäster sig vid hur en partibeteckning är formulerad. Beteckningar sådana som "de borgerliga" eller "arbetarpartiet" t. ex. ger ju ingen föreställning om vilka åsikter partiet omfattar, utan är uppenbarligen valda för att inge väljarna en känsla av att eftersom de hör till borgarklassen bör de rösta med "de borgerliga" — d. v. s. *högern* — och eftersom de hör till arbetarklassen är deras naturliga parti "arbetarepartiet" — d. v. s. de vid val i allmänhet samarbetande *socialdemokraterna och kommunisterna*. Nej så enkelt får man inte ta det. Då kan det gå såsom för den dam, som vid ett val i Stockholm yttrade: "Förut har jag alltid röstat med högern, men i år tänker jag verkligen rösta med de borgerliga."

Det enda riktiga, då det gäller att välja parti, det är att pröva partierna efter deras *bärande idéer* och framför allt efter hur dessa idéer uttryckts i *handling*, när det gällt frågor som man anser vara av stor vikt.

Det är mycket som talar för att de politiskt vakna kvinnorna — de som verkligen försökt ta reda på hur partierna ställt sig vid olika tillfällen — skall känna sig särskilt höra hemma i det parti, som i sin partibeteckning — "de frisinnade" — åtminstone försökt att ge uttryck åt en meningsriktning, inte åt anknytning till en viss samhällsklass.

Det frisinnade partiets bärande idéer har nämligen ett nära samband med drag, som de flesta kvinnor skall återfinna, hos sig själva. Därför är det som kvinnorna så ofta i sitt hjärta hyser en frisinnad uppfattning — kanske utan att de själva gjort sig reda för det.

Det frisinna partiet är — liksom kvinnorna — *freds- och solidaritetstankens bärare*.

Säkert är ingen längtan starkare hos dem, som vågar tro att det förflutnas och det närvarandes felgrepp och lidanden icke evigt måste upprepas, än den att det måtte få råda *fred på jorden* och en god vilja till *inbördes hjälp* mellan människorna. Jorden runt hör kvinnorna till dem, som säger till sig själva och till andra att vad världen under de senaste åren genomlevat *inte får upprepas* — att det äntligen måste bli slut på de olyckor som makt- och våldspolitiken dragit över oss. Och den insikten börjar växa fram också hos många av de ledande inom skilda folk, att den enda vägen till återställelse av vad kriget förhärjat är en helt ny *fredspolitik*, en politik som binder folken samman och inte ställer dem emot varandra såsom fiender. Det är till hoppet om en verklig *rättsordning* mellan folken, som vi kan knyta tron på en framtid, där också de små folken kan njuta full trygghet för sin fria utveckling.

Men just i de frågor, som berör folkens förhållande till varandra, går det en skarp skiljelinje mellan olika partiers åskådning. Så gott som i alla land kan man iaktta, att det är partierna *längst till höger*, som har svårast att frigöra sig från den gamla uppfattningen att det egna landets fördel bör hävdas även med de brutalaste medel. *Vänsterpartierna* är det däremot i regel som anser, att till och med den största nationella vinst köps för dyrt, om det sker på bekostnad av ett annat folks frihet och rätt. När helst det i våra dar gällt att i praktisk svensk politik ta ställning till frågan om krig eller fred, har freden också alltid haft sitt säkraste stöd hos vänstern. Det minns vi nog både från 1905 och från världskrigets första år.

Om frisinna och socialdemokrater ofta har en ganska likartad uppfattning, när det gäller freden *mellan* folken, så skiljer de sig så mycket mer, när det gäller freden *inom* folken,

alltså freden mellan olika *samhällsklasser*. När man läser det program, som gäller för våra svenska socialdemokrater, är det ordet "*klasskamp*" som åter och åter träder fram som det för vilket man vill samla skarorna. Och kampen för arbetarklassen blir som vi vet — emellanåt i praktiken en kamp *mot* samhället. Detta är ju fallet med "de samhällsfarliga strejkerna" d. v. s. sådana arbetsnedläggelser, som drabbar för själva samhället livsviktiga arbetsområden. De frisinnade har i riksdagen begärt åtgärder för att förebygga sådana samhällsfarliga strejker, men därvid mött häftigt motstånd från det socialdemokratiska partiet.

I allmänhet har de frisinnade sett det som en *inre freds-uppgift* att utveckla medlen att på fredligt sätt — utan förödande strejker och lockouter — lösa även andra slags arbetskonflikter. Men både arbetaresidan och arbetsgivaresidan — vilken senare i regel stöddes av *högern* — har hittills visat mycket litet håg att tåla inskränkningar i friheten att tillgripa stridens kraftmätning för att främja sina intressen. Varken högern eller socialdemokraterna tycks se någon olycka i kampställningen mellan olika samhällsklasser. Från båda hållen önskar de bara att få *övertaget* i kampen.

De frisinnade vill inte veta av den klyvning, som Karl Staaff varnade för, då han talade om att skapa "två nationer inom nationen". De vill i stället så vitt möjligt *utjämna sociala klyftor*. Där man från båda håll vill nå en splittring mellan å ena sidan "borgare", å den andra "arbetare", vill de frisinnade se framför allt "medborgare". Och därför ställer de *samhällsintresset* över *klassintresset*. De frisinnade har aldrig varit och kommer aldrig att bli något klassparti. De tror att *intressegemenskapen* emellan människorna i det stora hela är större än intressemotsatserna. Och de tror att det leder till bättre resultat om man betonar det som förenar än det som skiljer, om man enas i *samverkan* än om man bekämpar varann.

Det är därför som de frisinnade är vårt mest utpräglade

fredsparti, vare sig det nu rör sig om yttre eller inre konflikter.

Att det är inom partierna ytterst till vänster och ytterst till höger man har mest smak för brutala och våldsamma kampmedel, det lär oss f. ö. bolsjevismens framfart i Ryssland liksom högerbolsjevismens i Tyskland. Skulle sådana tendenser få ökat spelrum, då vore det sannerligen illa bestämt med vårt hopp om framtiden.

För kvinnorna ligger det alltid nära att värna om de små och svaga. Det är därför inte underligt om de känna sig tilltalade av det draget i frisinnad politik, att den gärna tar sikte på deras rätt och intressen, som själva inte har makt att göra sig gällande. Att så är, kan man se av de frisinnades ställning till de *sociala frågorna* och till *kvinnofrågorna*.

Om man försöker klarlägga våra stora huvudpartiers uppfattning av de sociala missförhållandena, finner man att de ser väsentligen olika på dem. Män och kvinnor av *högern* uppfattar ofta sådana missförhållanden, t. ex. nöden och fattigdomen såsom ett slags naturnödvändighet, något mot vilket man i bästa fall är villig att bringa hjälp genom *väl-görenhetsåtgärder*:

Socialdemokraterna däremot lägger gärna all skuld för människornas ojämna villkor här i världen på *samhällsordningen* eller "*kapitalisterna*". De uppdelar medborgarna i "utsugare" och "utsugna" och driver en missnöjeskult, som lätt befriar den enskilde från känslan av eget ansvar men gör honom till en varm anhängare av klasskampen.

För de *frisinnade* åter ter sig de sociala missförhållandena såsom fläckar på vårt samhällsliv, som kan och måste bortarbetas. I kampen mot nöd och fattigdom vill de ta verksam del, helst genom medel, som gör den enskilde bättre

rustad att *själv* slå sig igenom. Det sociala missnöjet vill de möta med *socialt reformarbete*.

Det är inte svårt att förstå att usla förhållanden vållar oro i sinnena. Det var ur sådana, som bolsjevismen i Ryssland sög sin näring och växte till en makt. När man frågade dem, som med sina barn förtvinade i usla källarhålur, om de ville byta plats med dem däruppe i palatsens lyxvåningar, där det fanns mer än nog av ljus och luft för att kunna växa sig frisk och stark, då förstår man att en sådan vädjan lätt fick gensvar. Men här gällde det bara att *byta* den ena klassen av olyckliga och förtryckta mot den andra.

Då de frisinna kräver sundare sociala förhållanden, vill de inte se samhället uppdelat i en källarvåning och en lyxvåning. De vill i stället att samhället skall vara ett *sunt och gott hem*, där det inte längre skall brista i de viktigaste yttre möjligheterna för att människorna skall kunna göra det bästa av sina inre förutsättningar.

Många önskemål återstår det att arbeta för, innan man kommer dithän.

Men det kan i alla fall ur vår riksdagshistoria visas upp, att de frisinna märkesmän sedan långt tillbaka satt in sina bästa krafter för att stödja och lyfta dem som varit ogynnsamt ställda i samhället. Förtryck av den ena samhällsgruppen mot den andra har de bekämpat, vare sig det gällt ett förtryck från de få över de många eller ett förtryck från de många över de få.

Medan man ännu i vårt land endast kunde skymta tecknen till en arbetarrörelse, frambars t. ex. redan från frisinna håll kraven på *arbetarskydd* och *socialförsäkring*, reformer som allt för länge fördröjdes genom högermotståndet i den gamla första kammaren. Liknande exempel skulle kunna anföras rörande egnahemsfrågan, folkbildningsarbetet och många andra områden. Hur de frisinna genomgående varit det parti, som haft blicken mest öppen för nödvändigheten

att bekämpa de sociala vådorna av *rusdryckseländet*, är så väl bekant, att det knappt behöver omnämnas.

Om *kvinnofrågorna* gäller det i många fall, att de haft förespråkare bland frisinnade män, redan innan kvinnorna själva i större utsträckning kunnat ge form åt sina önskemål. Det är frisinnade mäns känsla för de beroende och tillbakasatta, som kvinnorna har att tacka för initiativen redan vid 1800-talets mitt till att kvinna fick bli myndig och att arvsrätten gjordes lika för syster som för bror. Det är också frisinnade män man först finner i spetsen för att bereda kvinnorna större utbildnings- och förvärvsmöjligheter — ända tills nu senast den Edénska regeringen tog initiativet till att de skrankor skulle borttagas, som ännu utestänger kvinnor från de högre statstjänsterna. Från debatten i denna fråga vid 1922 års riksdag kan erinras, att den förnämsta talaren på högernsida i andra kammaren anförde sådana skäl mot reformen som att den goda ställning kvinnor skulle få i högre tjänster kunde för männen minska "tillgången" (!) på bildade kvinnor som ville gifta sig. De frisinnades ledare landshövding Edén motiverade vid samma tillfälle sin motsatta uppfattning därmed att det alltid gagnar staten "att åstadkomma rättvisa och full möjlighet för olika mänskliga anlag att taga sig fram till de platser där de lämpa sig."

Den senaste regeringen under frisinnad ledning är värd att bevaras i tacksamt minne av kvinnorna. Den genomförde i samband med den stora demokratiska rösträttsreformen kvinnornas politiska rösträtt och valbarhet. Den föreslog och genomdrev avskaffandet av prostitutionens reglementering. Och den framlade vår nya äktenskapslag, som ger den svenska hustrun en ställning vid mannens sida inom äktenskapet, tryggare och mera inflytelserik än i något annat land.

En lång serie av fakta visar bäst var kvinnorna ha sina pålitligaste vänner. Det är de frisinnade männens heder att

de betraktar kvinnofrågorna som frågor om *rätt* inte som frågor om *makt*. Man jämföre härmed det öppenhjärtliga avslöjande av en renodlad högeruppfattning, som gjordes av professor Reuterskiöld i hans officiella utredning om kvinnorösträtten. "Det blir", heter det där ordagrant, "för partierna en räknefråga, om och i vad mån de finna med sina maktintressen förenligt att öka ej allenast sina egna väljarmassor utan ock motpartiernas med kvinnliga röster."

Nu tävlar partierna om att för sig vinna kvinnorna.

Underligt vore det ej, om kvinnorna vore böjda att ge sitt stöd närmast åt dem, som slår vakt kring de frisinnaede idéerna.

Men gör kvinnorna det, då bör de göra det inte bara därför att de frisinnaede gjort och fortfarande vill göra mycket för *kvinnorna*. De bör göra det framför allt därför, att de vill vara med och hjälpa till där man gent emot särintressena betonar *solidaritetstanken*, där man gent emot maktlärorna hyllar *rätten*, och där man vill hindra att det hela brister sönder i en allas kamp mot alla, som är raka motsatsen till det *allas samarbete för alla*, som är samhällets bärande idé.

